

Sükût her zaman ikrardan gelmez! Sessizlik: Toplumsal, felsefi ve iletişimsel bir fenomen

Nurgül Ergül*

Öz

Sessizlik olgusu, literatürde genellikle örgütsel bağlamda ele alınsa da, bu çalışma sessizliği sosyoloji, felsefe ve iletişim bilimleri perspektiflerinden hareketle çok boyutlu bir fenomen olarak değerlendirmektedir. Bu konu sosyolojik çalışmaların ihmal ettiği bir zemin olması nedeniyle disiplinler arası bir yaklaşım benimseyerek sessizliğin bireysel ve toplumsal düzeydeki işlevlerini analiz etmekte ve farklı kuramsal çerçevelerle anlamlandırmaktadır. Araştırmada, literatür taraması ve kuramsal analiz yöntemleri kullanılarak sessizliğin sosyolojik, felsefi ve iletişim bilimleri bağlamındaki kavramsal ve işlevsel boyutları incelenmiştir. Sosyolojik açıdan sessizlik, toplumsal normlar, iktidar ilişkileri ve kolektif bilinç ile şekillenen bir olgu olup, bazen uyum sağlama aracı, bazen de direniş biçimi olarak işlev görmektedir. Felsefi bağlamda, Wittgenstein, Heidegger ve Levinas gibi düşünürlerin yaklaşımları doğrultusunda, sessizlik hakikatin ve etik sorumluluğun bir aracı olarak ele alınmıştır. İletişim bilimleri perspektifinden bakıldığında ise, sessizlik yalnızca sözsüz bir iletişim biçimi yahut ikrar aracı değil, aynı zamanda stratejik bir anlatım aracı olarak değerlendirilmektedir. Özellikle Suskunluk Sarmalı Kuramı gibi iletişim kuramları bağlamında sessizlik, toplumsal ve bireysel iletişim dinamiklerinde belirleyici bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Sonuç olarak, sessizlik, toplumsal yapıları şekillendiren, bireyin varoluşsal anlamını derinleştiren ve iletişim süreçlerinde etkin bir rol oynayan dinamik bir olgu olarak ele alınmıştır. Sessizlik, toplumsal bir tipoloji olarak toplumsalın 'görünmeyen' düzlemini görmemize imkân sunabilir. Sonuç olarak bu çalışma, sessizliğin disiplinler arası önemini ortaya koyarak, gelecekteki araştırmalara kuramsal bir zemin sunmayı amaçlamaktadır.

Araştırma makalesi

Research article

Geliş - Submitted: 11.02.2025

Kabul - Accepted: 08.04.2025

Atıf – Reference: Nosyon: *Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, 15, 146-159.

Anahtar kelimeler: Sessizlik, iletişim sosyolojisi, iletişim felsefesi, toplumsal ilişkiler, kültürlerarası iletişim, kişilerarası iletişim

Silence does not always imply contest! Silence: A Social, philosophical and communicative phenomenon

Abstract

Although the phenomenon of silence is generally addressed in the literature within an organizational context, this study evaluates silence as a multidimensional phenomenon from the perspectives of sociology, philosophy, and communication sciences. Given that this subject represents a largely neglected area in sociological studies, a multidisciplinary approach is adopted to analyze the functions of silence on both individual and societal levels, interpreting it through various theoretical frameworks. Through literature review and theoretical analysis methods, the conceptual and functional dimensions of silence are examined within the contexts of sociology, philosophy, and communication sciences. From a sociological perspective, silence is a phenomenon shaped by social norms, power relations, and collective consciousness, serving at times as a means of conformity and at other times as a form of resistance. In the philosophical context, and drawing on the approaches of thinkers such as Wittgenstein, Heidegger, and Levinas, silence is considered a medium of truth and ethical responsibility. From the perspective of communication sciences, silence is not only seen as a form of non-verbal

*Sorumlu Yazar. Öğr. Gör. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Yıldızeli MYO, Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Programı, e-posta: nurgulergul@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-9473-1474

communication or an act of tacit acknowledgment but also as a strategic means of expression. Particularly within the context of communication theories such as the Spiral of Silence Theory, silence emerges as a determining factor in both social and individual communication dynamics. In conclusion, silence is treated as a dynamic phenomenon that shapes social structures, deepens the existential meaning of the individual, and plays an active role in communication processes. As a social typology, silence can offer us a way to perceive the 'invisible' dimension of the social. This study, therefore, aims to reveal the interdisciplinary significance of silence and provide a theoretical foundation for future research.

Keywords: Sociology of communication, philosophy of communication, social relations, intercultural communication, interpersonal communication

Giriş

Sessizlik, iletişim süreçlerinde genellikle bir eksiklik veya boşluk olarak algılsa da hem bireysel hem de toplumsal düzeyde derin işlevlere sahiptir. Sosyolojik bağlamda sessizlik, toplumsal normlar, güç ilişkileri ve kültürel kodlarla şekillenen bir olgudur. Örneğin, örgütsel yapı içerisinde çalışanların sessizliği, itaat, korku veya iş birliği güdülerıyla düşüncelerini ifade etmekten kaçınmaları şeklinde kendini gösterebilir (Çakıcı, 2007). Bu tür sessizlik, örgütsel iletişim kalitesini ve kurumsal dinamikleri doğrudan etkileyerek, bireylerin karar alma süreçlerine katılımını sınırlayabilir (Morrison & Milliken, 2000).

Felsefi perspektiften bakıldığında, sessizlik dilin sınırları ve anlamın derinliğiyle yakından ilişkilidir. Ludwig Wittgenstein, “Üzerinde konuşulamayan konusunda susmalı” diyerek dilin ifade edemediği deneyimlerin sessizlik yoluyla kavranabileceğini vurgulamıştır (Wittgenstein, 1922/2015 s. 90-95). Levinas ise, etik sorumluluk bağlamında, başkasıyla kurulan ilişkide sessizliğin ötekini anlama sürecinde temel bir bileşen olduğunu ileri sürmüştür (Levinas, 1961/1969).

İletişim bilimleri açısından sessizlik, yalnızca bir eksiklik veya boşluk değil, stratejik ve anlam yüklü bir iletişim biçimi olarak değerlendirilir. Sessizlik, kişilerarası iletişimde çatışmadan kaçınma, statü farklarını belirginleştirme veya duygusal derinliği ifade etme gibi çeşitli işlevler görebilir (Jaworski, 1993). Ek olarak, medya ve toplumsal söylemler bağlamında ele alındığında, Noelle-Neumann’ın Suskunluk Sarmalı Kuramı, bireylerin çoğunluk görüşüne aykırı düşüncelerini sessizlik yoluyla ifade etmekten kaçındıklarını ve böylece kamusal söylemin tek yönlü hale gelebildiğini öne sürmektedir (Noelle-Neumann, 1974).

Ayrıca, sessizlik kültürlerarası iletişimde farklı anlamlar taşımakta; bazı toplumlarda saygı ve düşünme sürecinin bir göstergesi olarak kabul edilirken, bazı kültürel bağlamlarda iletişimde bir kopukluk veya mesafe yaratabilir (Gudykunst & Ting-Toomey, 1988). Toplumsal yapılarda azınlık grupların maruz kaldığı sistematik dışlanma, bu grupların kamusal alanda kendilerini ifade etme eğilimlerini baskılar; bu durum, Noelle-Neumann’ın “sessizlik sarmalı” kuramında da belirtildiği üzere, bireylerin sosyal izolasyon korkusuyla çoğunluk görüşü karşısında sessizliğe bürünmelerine neden olur (Noelle-Neumann, 1974).

Bu çalışma, sessizliği yalnızca iletişimin yokluğu olarak değil, aynı zamanda sosyolojik, felsefi ve iletişim bilimleri perspektiflerinden ele alınması gereken çok boyutlu bir fenomen olarak değerlendirmektedir. Literatür taraması ve kuramsal analiz yöntemiyle sessizliğin bireysel ve toplumsal düzeydeki işlevleri detaylandırılacak, disiplinlerarası bir çerçeveye sunulacaktır.

1. Sessizlik kavramı

Sessizlik, çeşitli disiplinlerde farklı şekillerde tanımlanan ve anlamlandırılan çok yönlü bir kavramdır. Genel olarak sessizlik, sesin veya gürültünün yokluğu olarak anlaşılır; ancak bu yüzeysel bir tanımdır. Dilbilim, akustik, psikoloji ve felsefe gibi farklı alanlarda sessizlik, yalnızca bir yokluk durumu değil, anlam, iletişim ve etkileşim bağlamında ele alınan aktif bir olgudur. Türk Dil Kurumu (TDK), sessizliği şu şekilde tanımlamaktadır: “Herhangi bir sesin

çıkması durumu, sakinlik, sükûnet” ve “konuşmama durumu” (Türk Dil Kurumu, n.d.). *Oxford English Dictionary*'de ise sessizlik, “ses veya gürültünün tamamen ya da kısmen olmaması durumu” ve “konuşma ya da ifade etme eyleminin olmaması” olarak ifade edilmektedir (Oxford English Dictionary, 2023). Bu tanımlar, sessizliğin hem fiziksel (sesin yokluğu) hem de iletişimsel (konuşmama) boyutlarını içermektedir. Bilimsel açıdan sessizlik, akustik ve psikolojik bağlamlarda daha spesifik olarak ele alınır:

Akustik Perspektif: Sessizlik, ölçülebilir ses dalgalarının belirli bir eşiğin altında olduğu durumu ifade eder. Bu eşik genellikle insan kulağının duyabileceği en düşük ses seviyesi (0 desibel) olarak tanımlanır (Rossing, Wheeler, & Moore, 2002). Ancak bu tanım, sessizliği yalnızca bir fiziksel olay olarak ele alır ve onun daha geniş anlamlarını kapsamaz.

Psikolojik Perspektif: Psikolojide sessizlik, bireyin çevresel uyarıcılardan arındırılmış bir durumu deneyimlemesi olarak tanımlanabilir. Sessizlik, zihinsel dinginlik sağlama veya duygusal yüklerden kurtulma gibi içsel süreçlerin bir parçası olarak ele alınır (Kabat-Zinn, 1990). Sessizlik, yalnızca bir yokluk durumu değil, aynı zamanda anlamın yoğunlaşabileceği bir alan olarak da görülür. Örneğin: Dilbilimde sessizlik, konuşmanın bir parçası olarak ele alınır. Duyguları, düşünceleri ya da güç dinamiklerini ifade etmek için aktif bir araçtır (Jaworski, 1997). Felsefede sessizlik, düşüncenin kendisiyle ilişkilidir. Heidegger (1927), sessizliği, hakikatin ve varoluşun anlamını açığa çıkaran bir "boşluk" olarak yorumlamıştır. Sessizlik, kültürler ve coğrafyalar arasında evrensel bir kavram olsa da farklı bağlamlarda farklı anlamlar taşır. Batı kültürlerinde sessizlik, bazen rahatsız edici bir durum olarak algılanırken, Doğu kültürlerinde bilgelik ve dinginlik ile ilişkilendirilir (Cain, 2012). Bu bağlamda, sessizlik, bireyin çevresine ve kültürel altyapısına bağlı olarak değişen bir olgu olarak karşımıza çıkar.

2. Sessizliğin sosyolojik boyutu

Sessizlik, iletişim sosyolojisi bağlamında, bireylerin ve grupların toplumsal etkileşimlerinde önemli bir rol oynar. Toplumsal normlar, kültürel değerler ve güç ilişkileri, sessizliğin anlamını ve kullanımını belirleyen başlıca etmenlerdir. Farklı toplumlarda sessizlik, çeşitli anlamlar ve işlevler üstlenir. Örneğin, bazı kültürlerde sessizlik, saygı ve düşünceliliğin bir göstergesi olarak kabul edilirken, diğerlerinde ilgisizlik veya onaylamama olarak algılanabilir.

Tan (2021), modern toplumlarda gürültü ve sessizlik olgularını incelediği çalışmada, sessizliğin toplumsal bağlamda farklı şekillerde değerlendirildiğini belirtir. Örgütsel yapılarda, çalışanların sessiz kalma eğilimleri, örgütsel sessizlik kavramı çerçevesinde incelenir. Bu durum, çalışanların sorunları dile getirmekten kaçınmaları veya fikirlerini paylaşmamaları şeklinde ortaya çıkar ve genellikle yönetimle ilgili olumsuz geri bildirimlerin iletilmemesiyle sonuçlanır. Çakıcı (2007), örgütlerde sessizlik olgusunun teorik temellerini ve dinamiklerini ele alarak, sessizliğin örgütsel iletişim üzerindeki etkilerini vurgular. Sessizlik, iletişim süreçlerinde genellikle bir eksiklik veya pasiflik olarak değerlendirilen bir durumdur. Ancak sosyolojik kuramlar ışığında ele alındığında, sessizlik; toplumsal normlar, kültürel değerler ve güç ilişkileri çerçevesinde anlam yüklü bir olgu olarak karşımıza çıkar. Bu bağlamda, sessizlik bir iletişim biçimi olmanın ötesinde, toplumsal yapıların ve kültürel kodların bir yansımasıdır.

2.1. Sosyoloji kuramları açısından sessizlik: Yapısal işlevselci yaklaşım

Sessizlik, çoğu zaman bireysel tercih ya da geçici bir iletişim kesintisi gibi algılansa da sosyolojik kuramlar ışığında değerlendirildiğinde, çok daha karmaşık ve çok katmanlı bir toplumsal fenomen olarak karşımıza çıkar. Toplumsal yapılar, normatif düzenlemeler, kültürel kodlar ve iktidar ilişkileriyle iç içe geçmiş olan sessizlik, çeşitli sosyolojik yaklaşımlar doğrultusunda farklı anlam ve işlevler kazanır. Bu çerçevede sessizlik, hem

sosyal düzenin tesisi ve sürdürülmesinde bir araç hem de toplumsal eşitsizliklerin görünmeyen tezahürlerinden biri olarak okunabilir.

Yapısal işlevselcilik, toplumu bütünsel bir sistem olarak ele alır ve her toplumsal unsurun bu sistemin işleyişine katkı sunduğunu varsayar (Parsons, 1951). Bu bağlamda sessizlik, bireylerin toplumsal normlara uyum sağlayarak sosyal dengeyi sürdürdükleri bir davranış biçimi olarak değerlendirilir. Sessizlik, toplumsal yapının gerektirdiği rollerin dışına çıkmamak ve otoriteyle açık çatışmadan kaçınmak için bilinçli veya içselleştirilmiş bir stratejiye dönüşebilir. Örneğin, bir bürokratik yapıda ast konumundaki bireylerin üst otoriteye karşı söz almaktan kaçınmaları, işlevselci kuram bağlamında toplumsal düzeni koruyan bir mekanizma olarak yorumlanabilir. Bununla birlikte, Durkheim'in (1893) normatif çözülme (anomi) kavramı göz önünde bulundurulduğunda, sessizlik, bireyin toplumsal bağlarının zayıfladığı ve aidiyet hissinin kaybolduğu durumlarda, toplumsal çöküşün bir belirtisi olarak da değerlendirilebilir.

2.2. Çatışmacı yaklaşım

Çatışma teorileri, toplumu temelinde çatışma, eşitsizlik ve iktidar mücadelelerinin şekillendirdiği bir yapı olarak görür (Marx, 1848; Gramsci, 1971). Bu perspektifte sessizlik, çoğu kez egemen sınıfların ya da otoritenin dayattığı baskı koşulları altında şekillenen, zorunlu bir suskunluk hali olarak karşımıza çıkar. Sessizlik, bu anlamda, hegemonik yapılar tarafından doğallaştırılan ve bastırılmış grupların öznel deneyimlerini görünmez kılan bir iktidar aracıdır.

Paulo Freire'nin (1970) ezilenlerin pedagojisi bağlamında tanımladığı biçimiyle sessizlik, konuşma hakkından mahrum bırakılmanın sonucudur. Bu bağlamda sessizlik, sadece edilgen bir kabulleniş değil, aynı zamanda pasif bir direniş biçimi olarak da işlev görebilir. Scott'ın (1990) "gizli metinler" kavramında olduğu gibi, bireyler otoritenin gözetimi altında açıkça konuşamamaları bile, sessizlikleriyle bir karşı duruş sergileyebilirler. Böylece sessizlik hem boyun eğmenin hem de direnmenin çelişik ifadesine dönüşür.

2.3. Sembolik etkileşimcilik

Sembolik etkileşimcilik, bireylerin gündelik yaşam pratikleri ve sosyal etkileşimler aracılığıyla anlam ürettiklerini savunur (Mead, 1934; Blumer, 1969). Bu yaklaşım çerçevesinde sessizlik, anlam üretiminin ve kimlik performansının bir bileşeni olarak değerlendirilir. Sessizlik, bireyin kendini ifade etme, sosyal mesafe kurma ya da belirli bir rolü sürdürme biçimi olabilir.

Goffman'ın (1959) dramaturjik yaklaşımı bağlamında sessizlik, bireyin sosyal sahnedeki rolünü oynarken başvurduğu stratejik bir araçtır. Sessizlik, bazı durumlarda onaylama, bazen de mesafe koyma, tepkisizlik ya da üstü kapalı bir iletişim biçimi olabilir. Özellikle kültürel ritüellerde, örneğin yas süreçlerinde, sessizlik ortak duygulanımın ve kolektif aidiyetin bir göstergesi haline gelir. Bu anlamda sessizlik, iletişimin yokluğu değil, alternatif bir iletişim biçimi olarak işler.

2.4. Feminist sosyoloji bağlamında sessizlik

Feminist sosyoloji, sessizliği toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri bağlamında ele alır. Tarihsel olarak kadınların kamusal alanda konuşmalarının engellenmesi, ataerkil söylemin yeniden üretimini sağlamıştır (Spivak, 1988). Sessizlik burada, marjinalleştirilen grupların görünmez kılınmasına hizmet eden yapısal bir mekanizmadır. Ancak bu sessizlik, her zaman edilgen bir kabullenme biçimi değildir.

Bell hooks (1989) gibi çağdaş feminist kuramcılar, sessizliğin aynı zamanda ataerkil yapıya karşı bir duruş olarak stratejik şekilde kullanılabileceğini öne sürer. Konuşmamak,

baskın söylemi yeniden üretmemek için bilinçli bir tercih haline gelebilir. Böylece sessizlik, bazen toplumsal cinsiyet temelli tahakkümün sonucu; bazen de o tahakkümle yüzleşmenin ve mücadele etmenin bir yolu olabilir.

2.5. Postyapısalcı yaklaşım ve sessizlik

Postyapısalcı kuramlar, sessizliği söylemsel yapılar, bilgi rejimleri ve iktidar ilişkileri bağlamında ele alır. Foucault (1972), söylemin yalnızca söylenenlerden değil, aynı zamanda söylenmeyenlerden de inşa edildiğini vurgular. Sessizlik, bu bağlamda iktidarın sessizleştirdiği alanları, dışladığı konuları ve görünmez kıldığı kimlikleri temsil eder.

Konuşmanın mümkün olmadığı, dışlayıcı normların hâkim olduğu bağlamlarda sessizlik, yalnızca yokluk değil, aynı zamanda dirençtir. Sessizlik, bazen bilinçli bir epistemolojik karşı duruş; bazen de sistemin içine gömülü bir dışlama pratiği olarak işler. Postyapısalcı bakış, sessizliği iktidar ve bilgi üretiminin kurucu bir boyutu olarak değerlendirerek, onu yalnızca iletişimsel değil, aynı zamanda politik bir fenomen olarak da konumlandırır. Sonuç olarak Sosyoloji kuramları açısından sessizlik, sabit ve tek boyutlu bir olgu değil; tersine, toplumsal yapılarla, kültürel normlarla, iktidar ilişkileriyle ve birey-toplum etkileşimiyle şekillenen çok katmanlı bir dinamiktir. Yapısal işlevselcilik sessizliği toplumsal düzenin sürdürülmesinde işlevsel bir araç olarak değerlendirirken; çatışma teorisi onu baskı altındaki grupların zorunlu suskunluğu veya pasif direnişi olarak okur.

Sembolik etkileşimcilik açısından sessizlik, mikro düzeyde anlam üretiminin bir parçasıyken, feminist ve postyapısalcı yaklaşımlarda sessizlik, görünmeyen iktidar yapılarını sorgulamanın yollarından biri haline gelir. Bu çok yönlü analiz, sessizliğin yalnızca iletişimsel bir boşluk değil, aksine toplumsal gerçekliğin üretiminde aktif bir bileşen olduğunu göstermektedir.

3. Sessizliğin felsefi temelleri

Konuşma ve sessizlik, insan varoluşunun temel unsurları arasında yer alır ve felsefi açıdan derin anlamlar taşır. Konuşma, anlam yaratma ve ifade etme süreci olarak genellikle öne çıkarken, sessizlik çoğu zaman iletişimsizlik veya boşluk olarak algılanır. Ancak, felsefi gelenekte sessizlik, dilin sınırlarını, varlığın derinliğini ve insanın etik ilişkilerdeki konumunu sorgulayan önemli bir kavramdır.

3.1. Konuşma, anlamın ifadesi ve yaratımı: Wittgenstein

Ludwig Wittgenstein, dilin sınırları ve anlam yaratımındaki rolü üzerine derinlemesine çalışmış, 20. yüzyılın en etkili filozoflarından biri olarak kabul edilir. Wittgenstein'a göre dil, yalnızca bir iletişim aracı değil, aynı zamanda dünyayı anlamlandırmanın temel aracıdır (Wittgenstein, 1922). *Tractatus Logico-Philosophicus* eserinde "*Dilin sınırları, dünyanın sınırlarıdır*" diyerek, dilin insanın gerçekliği algılama kapasitesini belirleyen bir çerçeve sunduğunu ifade eder (Wittgenstein, 1922, s. 132-133). Wittgenstein, dilin dünyayı mantıksal bir yapı olarak temsil ettiğini savunur. Ona göre, bir ifade ya da önerme, dünya üzerindeki bir durumu resmeder; bu nedenle dil, dünyanın mantıksal bir resmi olarak işlev görür (Wittgenstein, 1922, s. 40). Ancak, dilin sınırları vardır.

Duygular, etik değerler ve estetik deneyimler gibi bazı alanlar, dilin ifade kapasitesinin ötesindedir (Wittgenstein, 1922, s. 41). Bu tür alanlar hakkında konuşulamayan şeylerin, yalnızca sessizlikle ifade edilebileceğini belirtir: "Üzerine konuşulamayan hakkında susmalı" (Wittgenstein, 1922, s. 7). Wittgenstein'a göre konuşmanın sınırları, aynı zamanda sessizliğin alanını tanımlar. Dilin ifade edebildiği şeyler dünyanın mantıksal yapısına ilişkin bilgiler sunarken, ifade edilemeyen şeyler, sessizlik yoluyla anlam bulur (Hacker, 1996). Sessizlik, bu bağlamda, sadece bir yokluk hali değil, anlamın farklı bir boyutunu temsil eden aktif bir

olgudur. Wittgenstein, sessizliği hakikatin ve varoluşsal derinliğin bir aracı olarak görür (Hacker, 1996; Mulhall, 2007). Sessizlik ve konuşma arasındaki bu ilişki, etik ve estetik gibi alanlarda daha belirgin hale gelir. Etik bir değer ya da estetik bir deneyim, dilin sınırlarının ötesinde kalır. Bu durum, dilin sınırlarını zorlayan ve aynı zamanda sessizliğin anlam yaratma kapasitesini ortaya koyan bir ilişkiyi ifade eder (Diamond, 1991).

Wittgenstein'in düşüncesinde konuşma, dünyanın mantıksal yapısını çizerken, dilin ifade edemediği alanlar insanın anlam arayışında kritik bir yere sahiptir. Bu durum, özellikle etik ve estetik konular için geçerlidir. Örneğin, estetik bir deneyim dil aracılığıyla tam olarak ifade edilemez, ancak bu, onun gerçekliğini veya önemini azaltmaz (Mulhall, 2007). Wittgenstein için sessizlik, bu ifade edilemeyen anlamları kavrayabilmenin bir yoludur. Wittgenstein'in dil felsefesi, konuşma ve sessizlik arasındaki diyalektik ilişkiyi açıkça ortaya koyar. Konuşma, dünyanın mantıksal yapısını ifade ederken, sessizlik, bu yapının ötesindeki anlamları temsil eder. Bu bağlamda sessizlik, yalnızca dilin sınırlarının bir göstergesi değil, aynı zamanda insanın varoluşla olan ilişkisinin derin bir boyutudur. Wittgenstein için sessizlik, kelimelerin durduğu yerde devreye giren ve insan deneyiminin sınırlarını keşfetmeye olanak sağlayan bir olgudur (Wittgenstein, 1922; Hacker, 1996).

3.2. Heidegger'de dil, konuşma ve sessizlik

Martin Heidegger'e göre dil, varlığın evi olarak insanın dünyayı anlama biçiminin temel aracıdır. Heidegger'in *Being and Time* (1927) eserinde ortaya koyduğu gibi, dil, yalnızca iletişim aracı değil, aynı zamanda varoluşun anlam kazandığı bir zemin olarak görülür. Heidegger, "*Dil, varlığın evidir*" diyerek, insanın dünyayla ve varlıkla olan ilişkisini dil aracılığıyla şekillendirdiğini ifade eder (Heidegger, 1927/1996, s. 135). Bu bağlamda konuşma, varoluşun bir açılımı olarak ele alınır; ancak bu açılım, sessizliğin sağladığı bir arka plan olmadan tam anlamıyla gerçekleşemez. Heidegger, dilin varlık ile insan arasındaki temel bağ olduğunu savunur. Dile yüklenen bu ontolojik rol, insanın dünyayı yorumlama ve varoluşunu anlamlandırma sürecinde dilin belirleyici bir araç olduğunu ortaya koyar (Heidegger, 1927/1996). Konuşma, bu sürecin etkin bir parçası olarak, insanın varlıkla olan ilişkisini ifade etmesine olanak tanır. Ancak konuşma, yalnızca sözcüklerin sesli bir şekilde ifade edilmesi değildir; aynı zamanda varlıkla olan bağın açığa çıkartılmasıdır. Heidegger'e göre, otantik konuşma, varlıkla doğrudan bir bağlantıyı ifade ederken, modern dünyadaki "boş konuşma" (Gerede), bu bağlantıyı zayıflatarak anlam kaybına neden olur (Heidegger, 1927/1996, s. 211).

Heidegger, dilin yalnızca sözcüklerden değil, aynı zamanda sessizlikten oluştuğunu belirtir. Sessizlik, varlığın anlamını kavramada ve hakikate erişimde önemli bir rol oynar. Otantik konuşma, anlam yaratımını destekleyen bir sessizlik zeminine dayanır. Heidegger'e göre, sessizlik, "söylenmeyi" ve "gizemi" ortaya çıkarma potansiyeline sahiptir (Heidegger, 1927/1996, s. 294). Sessizlik, bu yönüyle yalnızca konuşmanın yokluğu değil, anlam yaratımının bir parçasıdır.

3.3. Modern dünyada gürültü ve anlamın yitimi

Heidegger, modern dünyanın teknoloji ve gürültüyle dolu yapısının, dilin otantik işlevini zayıflatıldığını savunur. Teknolojinin insan yaşamında merkezi bir yer edinmesi, konuşmayı yüzeysel hale getirirken, dilin varlıkla olan bağını koparır (Heidegger, 1977/2013). Bu bağlamda, modern dünyadaki iletişim, çoğu zaman anlam kaybına uğramış bir "gürültü" olarak görülür. Heidegger için bu durum, insanın varoluşsal hakikatinden uzaklaşmasına neden olur. Sessizlik, Heidegger'in düşüncesinde varlığın hakikatine erişim için bir yol olarak ortaya çıkar. Otantik sessizlik, insanın varoluşsal sorularla yüzleşmesine olanak sağlar ve bu yüzleşme, hakikatin açığa çıkması için gerekli bir koşuldur. Sessizlik, düşünme ve derinleşme süreçlerini destekleyen bir ortam yaratarak, insanın kendisi ve varlıkla otantik bir bağ

kurmasına olanak tanır (Heidegger, 1927/1996). Heidegger için konuşma ve sessizlik, birbirini tamamlayan unsurlardır. Dilin otantik bir şekilde kullanımı, yalnızca söylenenlerin değil, aynı zamanda söylenmeyenlerin, yani sessizliğin de dikkate alınmasını gerektirir. Sessizlik, dile derinlik kazandırarak, varlıkla olan ilişkinin daha güçlü bir şekilde hissedilmesine olanak tanır. Modern dünyada bu ilişkinin yeniden inşa edilmesi, anlam kaybını önlemek için önemlidir.

Sonuç olarak Heidegger'in dil, konuşma ve sessizlik anlayışı, modern dünyadaki anlam kaybını aşmak için bir yol sunar. Dilin yalnızca bir iletişim aracı değil, aynı zamanda varlıkla bağ kurmanın temel bir aracı olduğunu savunan Heidegger, sessizliği, anlam yaratımının vazgeçilmez bir parçası olarak görür. Sessizlik, varoluşsal derinliği yeniden keşfetmek ve modern dünyanın yüzeyselliğinden uzaklaşmak için bir fırsat sunar.

3.4. Levinas'ta sessizlik ve etik

Emmanuel Levinas, felsefesinde etik karşılaşmayı varoluşun temel unsuru olarak konumlandırır. Ona göre etik, bir teoriden ziyade, öteki ile yüzleşme anında deneyimlenen bir sorumluluktur (Levinas, 1969). Bu karşılaşma, yalnızca sözel ifadelerin ötesinde gerçekleşir ve Levinas için sessizlik, bu etik ilişkinin temel unsurlarından biridir. Sessizlik, Öteki'nin yüzüyle kurulan derin ve anlam yüklü bir iletişim biçimi olarak görülür. Bu bağlamda Levinas, sessizliği, dilin sınırlarının ötesine geçen bir tanıma ve saygı ifadesi olarak değerlendirir (Levinas, 1969, s. 51).

Levinas'ın düşüncesinde "Öteki'nin yüzü" (la face de l'Autre), etik sorumluluğun kaynağıdır. Yüz, konuşmadan bile insanı sorumluluk almaya davet eder. Levinas, yüzün yalnızca fiziksel bir varlık değil, aynı zamanda etik bir çağrı olduğunu belirtir (Levinas, 1969, s. 199). Sessizlik, bu çağrıyı anlamanın ve ona yanıt vermenin bir yolu haline gelir. Öteki'nin yüzüyle karşılaşma anında sessizlik, sözlerin yetersiz kaldığı bir bağlamda, saygının ve tanımanın en güçlü ifadesi haline gelir. Levinas'a göre bu sessizlik, dilin sınırlarını aşan, varoluşsal bir anlam taşır (Levinas, 1969, s. 75). Levinas için dil, öteki ile bir ilişki kurmanın önemli bir aracı olsa da etik ilişkinin tamamını açıklamaya yetmez. Dilin sınırları, sessizliğin alanını belirler. Sessizlik, burada yalnızca sözsüzlük olarak değil, etik bir sorumluluk ve derin bir farkındalık hali olarak değerlendirilir (Bergo, 2021). Levinas, etik karşılaşmanın özünün söylenebilir olanın ötesinde olduğunu vurgular. Bu bağlamda sessizlik, öteki'ne yönelik bir açık olma ve onun varlığına saygı duyma eylemi olarak işlev görür (Levinas, 1969, s. 87). Levinas, sessizliği hakikatin bir aracı olarak da ele alır. Hakikat, onun felsefesinde yalnızca bir bilgi veya kavramsal bir açıklama değildir; hakikat, öteki ile olan ilişkinin doğasında bulunur (Levinas, 1969). Bu bağlamda sessizlik, hakikatin deneyimlenmesinde kritik bir rol oynar. Konuşmanın sınırlarının ötesinde, sessizlik, hakikatin daha derin ve varoluşsal bir düzeyde ortaya çıkmasını sağlar (Crichtley, 2002).

Levinas'ın sessizlik anlayışı, modern dünyanın sürekli gürültü ve bilgi akışı içinde, etik karşılaşmanın nasıl yeniden anlamlandırılabilirliğine dair önemli ipuçları sunar. Levinas'a göre modern yaşamın hızında, öteki'nin yüzüne bakmak ve sessizlik içinde sorumluluk duymak giderek zorlaşmaktadır (Bergo, 2021). Ancak, etik ilişkilerde sessizlik, öteki ile derin bir bağ kurmanın ve onun varlığını tanımanın bir yolu olarak her zamankinden daha büyük bir önem taşır. Sonuç olarak Levinas'ın felsefesinde sessizlik, öteki ile kurulan etik karşılaşmanın merkezinde yer alır. Sessizlik, dilin sınırlarını aşarak öteki'ne yönelik bir sorumluluk ve saygıyı ifade eder. Bu bağlamda, sessizlik, yalnızca bir sözsüzlük hali değil, varoluşsal ve etik bir derinlik taşır. Levinas için sessizlik hem hakikatin hem de etik sorumluluğun vazgeçilmez bir unsuru olarak, modern dünyanın yüzeyselliğinden uzaklaşmayı ve öteki ile otantik bir bağ kurmayı mümkün kılar.

3.5. Sessizlik ve fenomenoloji: Anlam, deneyim ve iletişim

Sessizlik, fenomenolojik bağlamda deneyimin temel bir yönü ve anlam üretim sürecinin aktif bir bileşeni olarak ele alınır. Fenomenolojinin kurucularından Edmund Husserl, sessizliği bilincin dolaysız deneyimiyle ilişkili bir fenomen olarak değerlendirir. Ona göre, sessizlik, anlamın öncesinde ve sonrasında var olan bir yapı olup, bilinç tarafından aktif olarak deneyimlenir (Husserl, 1931/1982).

Maurice Merleau-Ponty, fenomenolojik yaklaşımında sessizliği bedensel varoluşun ve algının bir uzantısı olarak ele alır. *Phenomenology of Perception* (1945) adlı eserinde, sessizliğin yalnızca sözün yokluğu olmadığını, aksine anlamın dolaylı olarak inşa edildiği bir alan olduğunu vurgular. Bedenin jestleri, bakışları ve sessizlik anları, tıpkı sözlü dil gibi bir ifade biçimidir. Ona göre, sessizlik konuşmanın karşıtı değil, anlamın farklı bir düzeyde aktarımıdır; dolayısıyla sessizlik, düşüncenin şekillendiği ve ifade bulduğu bir fenomen olarak değerlendirilmelidir (Merleau-Ponty, 1945/2012). Martin Heidegger ise sessizliği varoluşsal anlamın temel bileşenlerinden biri olarak ele alır. *Being and Time* (1927) eserinde, sessizliği, varlığın en derin boyutlarına ulaşabilmek için gerekli bir deneyim olarak tanımlar. Ona göre, sessizlik, gündelik dilin yüzeysel yapılarından sıyrılıp şeylerin özüne ulaşmamızı sağlayan bir araçtır (Heidegger, 1927/1996). Sessizlik, hakiki bir konuşmanın ön koşuludur ve yüzeysel dil kullanımından kaçınılarak derin anlamların keşfedilmesini mümkün kılar. Konuşma ve sessizlik zıt değil, tamamlayıcı kavramlardır. Sessizliğin varlığı, konuşmanın derinleşmesini ve anlamın daha etkili bir şekilde inşa edilmesini sağlar.

Emmanuel Levinas, fenomenolojik etiğinde sessizliği, ötekiyle kurulan etik ilişki bağlamında ele alır. *Totality and Infinity* (1961) adlı eserinde, sessizliği, ötekinin yüzüyle karşılaşmada ortaya çıkan etik bir deneyim olarak tanımlar. Levinas'a göre, sessizlik yalnızca dilin bir eksikliği değil, ötekiyle olan ilişkide etik sorumluluğun kendini gösterdiği bir alandır. Ötekinin yüzüyle karşılaşma anında sözcüklerin ötesine geçen bir sessizlik hâkim olur ve bu, anlamın en saf hâli olarak deneyimlenir (Levinas, 1961/1969). Jean-Luc Marion da fenomenolojik bağlamda sessizliği aşkınlıkla ilişkilendirerek ele alır. *The Erotic Phenomenon* (2003) adlı çalışmasında, sessizliği aşkın olanın açığa çıkma biçimi olarak değerlendirir. Ona göre, sessizlik, aşkın deneyimlerin ve derin anlamların yalnızca dilin sınırları içinde kalmadan aktarılabilmesine imkân tanır (Marion, 2003).

Konuşma ve sessizlik arasındaki ilişki, fenomenolojik perspektiften bir diyalektik süreç olarak ele alınmalıdır. Sessizlik, yalnızca kelimelerin eksikliği değil, varoluşsal anlamın açığa çıkmasını sağlayan bir deneyimdir. Konuşmanın anlamı, sessizliğin sağladığı zeminle derinleşir ve konuşma, yüzeysel bir bilgi aktarımı olmaktan çıkıp daha derin bir anlama ulaşır. Sessizlik, bireyin kendisiyle ve çevresiyle bağlantı kurmasına olanak tanır. Konuşma, yalnızca kelimelerin sıralandığı bir süreç değildir; aksine, ifade edilen kelimelerin arka planında bir düşünce ve farkındalık süreci vardır. Sessizlik, bu süreci derinleştirir ve konuşmaya anlam katar. Örneğin, iki birey arasında geçen bir diyalogda, anlamlı bir cevap verebilmek için önce sessizlik içinde düşünmek gerekir. Eğer konuşmalar ardışık ve rastgele ifadelerle doluyorsa, konuşmanın anlamı yüzeyselleşir ve iletişim etkinliği azalır. Sessizlik, konuşmanın hakiki bir anlam taşıyabilmesi için bireye bir içsel odaklanma ve farkındalık alanı sunar. Bu, özellikle zorlayıcı veya duygusal bir durumda yapılan konuşmalar için geçerlidir. Bir kişi bir kayıp yaşadığında, diğer bireylerin sessizlik içinde kalması ve doğru zamanda anlamlı bir ifade sunması, o konuşmanın etkisini artırır. Aksi takdirde, sessizliğin yokluğu, aceleyle söylenmiş yüzeysel ifadelerle dolu bir ortam yaratır ve iletişim eksik kalır.

Dijital iletişim bağlamında da sessizliğin önemi büyüktür. Sürekli mesajlaşma ve konuşma, bireylerin anlam yaratacak zamanı bulmalarını engelleyerek iletişimi yüzeyselleştirir. Sessizlik, anlam yaratma sürecinin derinleşmesine olanak tanır ve konuşma eyleminin değerini artırır. Bu nedenle, hakiki bir iletişim kurmak ve anlam yaratmak için sessizlikle konuşma arasında bir denge kurmak, bireyler ve toplumlar için vazgeçilmezdir.

Sonuç olarak, fenomenolojik bakış açısıyla sessizlik, konuşmanın yokluğu değil, anlamın ve deneyimin aktif bir bileşeni olarak görülmelidir. Husserl, Merleau-Ponty, Heidegger, Levinas ve Marion'un perspektiflerinden bakıldığında, sessizlik bilincin, varlığın ve etik ilişkilerin temel bir parçası olarak değerlendirilmelidir. Konuşma ve sessizlik arasındaki dinamik ilişki, anlam yaratma sürecinde bir bütünlük oluşturur ve fenomenolojik bir çerçevede derinlemesine incelenmelidir.

4. İletişim bilimleri perspektifinden sessizlik

Sessizlik, iletişim bilimlerinde genellikle iletişimsizlik olarak algılsa da birçok kuram bu olgunun hem bireysel hem de toplumsal düzeyde güçlü anlamlar taşıdığını öne sürer. Sessizlik, yalnızca bir eylemsizlik hali değil, aynı zamanda stratejik bir iletişim biçimi ve toplumsal normların şekillendirdiği bir olgudur. Bireyler, belirli durumlarda sessizliği tercih ederek duygularını, düşüncelerini veya tepkilerini ifade edebilirler. Bu bağlamda, sessizlik, sözlü olmayan bir iletişim biçimi olarak değerlendirilir ve toplumsal etkileşimlerde önemli bir yer tutar.

4.1. İletişim kuramları açısından sessizlik: Suskunluk sarmalı modeli

Elisabeth Noelle-Neumann tarafından 1974'te geliştirilen Suskunluk Sarmalı Modeli, bireylerin toplumdaki hâkim görüşlere aykırı düşüncelerini ifade etmekten kaçınmalarını ve bu nedenle sessiz kalmalarını açıklar. Model, insanların toplumda yalnız kalma korkusuyla sessizlik tercih ettiklerini savunur (Noelle-Neumann, 1974). Medya, bu süreçte önemli bir rol oynar; çünkü medya, hangi fikirlerin "toplumsal olarak kabul edilebilir" olduğunu şekillendirir ve bireylerin kendi fikirlerini ifade etme cesaretlerini etkiler. Suskunluk Sarmalı Modeli, sosyal psikolojik bir temele dayanır ve grup dinamikleri ile bireysel davranış arasındaki ilişkiyi ele alır. Örneğin, bir birey toplumdaki genel kanıya aykırı bir görüşe sahip olduğunda, bu görüşü dile getirmek yerine sessiz kalmayı seçebilir. Bu durum, aykırı fikirlerin giderek daha az ifade edilmesine, dolayısıyla sessizliğin toplumsal olarak yayılmasına yol açar.

4.2. Sembolik etkileşimcilik ve sessizlik

Sembolik etkileşimcilik kuramı, toplumsal yaşamın bireyler arası etkileşimler aracılığıyla inşa edildiğini öne sürer ve bu bağlamda sessizliği de bir anlam taşıyıcı olarak ele alır (Blumer, 1969). Sessizlik, yüz yüze iletişimde beden dili ve diğer sözsüz göstergelerle birlikte anlam kazanan, bireylerin kimliklerini, ilişkilerini ve toplumsal statülerini belirleyen önemli bir iletişim biçimidir (Goffman, 1959).

George Herbert Mead (1934), bireylerin toplumsal dünyayı semboller ve etkileşimler aracılığıyla anlamlandırıldığını savunarak, sessizliğin sosyal süreçlerdeki anlam yaratma mekanizmalarından biri olarak ele alır. Ona göre, sessizlik yalnızca konuşmanın yokluğu değildir; bazen onay, bazen ise mesafe, çatışma veya reddedişin bir göstergesi olabilir (Mead, 1934). Sessizlik, toplumsal ilişkilerde güç dinamiklerini yansıtan bir araç hâline gelebilir ve bireyler arasındaki statü farklarını belirginleştirebilir (Burke & Stets, 2009). Erving Goffman (1959), sessizliğin bireylerin kimlik yönetiminde stratejik bir araç olarak değerlendirir. *The Presentation of Self in Everyday Life* adlı çalışmasında, bireylerin toplumsal etkileşimlerde kendilerini belirli roller içinde sunduklarını ve sessizliğin bu sunum stratejisinin bir parçası olduğunu vurgular. Sessizlik, bazen toplumsal normlara uygun bir uyum göstergesi, bazen de statü farklarını vurgulayan bir hiyerarşik işaret olarak işlev görebilir (Goffman, 1959).

Ayrıca, Howard Becker (1963) ve Harold Garfinkel (1967) gibi sembolik etkileşimciler, sessizliğin toplumsal yapıların sürdürülebilirliği açısından ele alınışlardır. Becker'in etiketleme kuramına göre, sessizlik, bireyin kendisine atfedilen sosyal rolleri

içselleştirmesinde bir aracı olabilir. Örneğin, toplum tarafından damgalanan bireylerin sessizliği, kendilerine atfedilen kimlikleri kabullenmelerinin veya bu kimlikleri içselleştirmelerinin bir sonucu olabilir (Becker, 1963). Garfinkel ise etnometodoloji perspektifinden, sessizliğin toplumsal düzenin sürdürülebilirliği açısından kritik bir rol oynadığını savunur. Sessizlik, bireylerin normlara bağlılığını ve toplumsal düzenin ihlal edilmeden devam etmesini sağlayan bir örtük iletişim biçimi olarak işlev görebilir (Garfinkel, 1967). Bu bağlamda, sembolik etkileşimcilik kuramı, sessizliği yalnızca bireysel bir eylem olarak değil, toplumsal yapıların sürdürülebilirliğinde ve bireylerin kimlik inşasında merkezi bir rol oynayan bir fenomen olarak ele alır.

4.3. Göstergebilim ve sessizlik

Göstergebilim, anlamın nasıl üretildiğini ve iletildiğini inceleyen bir disiplin olarak, sessizliği de bir "gösterge" olarak analiz eder. Roland Barthes, göstergebilimsel çalışmalarında sessizliğin metinlerde ve söylemlerde nasıl işlev gördüğünü ele alır. Barthes'a göre (1977), sessizlik, bazen söylenenin ötesinde bir anlam taşıyan ve metin olarak okunabilen bir fenomendir. Özellikle edebi metinlerde, şiirlerde ve diğer anlatılarda, sessizlik, metnin anlamını derinleştiren ve okuyucuya farklı yorumlama katmanları sunan bir araçtır. Barthes, *Göstergebilimsel Serüven* adlı eserinde, dilin ve anlatının sınırlarını tartışırken, sessizliğin de bu sınırlar içinde nasıl bir rol oynadığını inceler.

Özellikle reklam ve propaganda gibi alanlarda, sessizlik güçlü bir stratejik araç olarak kullanılabilir. Reklamcılıkta, sessizlik veya minimalizm, izleyicinin dikkatini çekmek, merak uyandırmak veya belirli bir mesajı vurgulamak için kullanılabilir. Örneğin, bir reklamda sessizliğin kullanılması, izleyicinin dikkatini belirli bir ürüne veya mesaja odaklamasına yardımcı olabilir. Bu bağlamda, sessizlik, iletişimde güçlü bir stratejik araç olarak işlev görür. Göstergebilimsel analizde, sessizlik, metinlerin ve söylemlerin anlam katmanlarını açığa çıkarmada önemli bir bileşen olarak kabul edilir. Sessizlik, metinlerde ve söylemlerde gizli anlamları, örtük mesajları ve derin yapıları ortaya koymada anahtar bir rol oynar. Bu nedenle, göstergebilimsel çözümlemelerde sessizliğin rolü ve işlevi oldukça önemlidir. Sonuç olarak, göstergebilim, sessizliği, anlam üreten ve ileten aktif bir gösterge olarak ele alır. Bu perspektif, sessizliğin iletişimdeki karmaşık ve çok boyutlu rolünü anlamamıza yardımcı olur.

4.4. Sosyal inşacı yaklaşım

Sosyal inşacı iletişim kuramları, sessizliği toplumsal normlar ve değerler tarafından şekillendirilen bir olgu olarak ele alır. Bu yaklaşıma göre, sessizlik belirli bağlamlarda toplumun kabul ettiği bir davranış kodu olarak ortaya çıkar ve kültürel farklılıklara bağlı olarak değişkenlik gösterir (Berger & Luckmann, 1966). Örneğin, Hall (1976) kültürlerarası iletişim bağlamında sessizliğin farklı kültürlerde nasıl anlamlandırıldığını incelemiş ve sessizliğin Batı toplumlarında sıklıkla ilgisizlik veya reddediş anlamına gelirken, Doğu toplumlarında saygı ve bilgelik göstergesi olarak algılandığını belirtmiştir. Hall (1959) ayrıca, *The Silent Language* adlı çalışmasında, sessizliğin kültürel normlara dayalı olarak değişen bir iletişim stratejisi olduğunu ve bireyler arası etkileşimlerde önemli bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Sosyal inşacı perspektife göre, sessizlik yalnızca bireysel bir tercih değil, aynı zamanda toplumsal pratikler ve normlar tarafından inşa edilen bir olgudur (Gergen, 1999). Sessizlik, bireylerin toplumsal rollerini ve ilişkilerini şekillendiren bir unsur olarak, iletişim süreçlerinde aktif bir anlam taşıyıcısı haline gelmektedir (Tannen, 1985). Bu doğrultuda, sessizliğin anlamı, içinde bulunduğu bağlama, toplumsal normlara ve kültürel kodlara göre şekillenir (Gudykunst & Ting-Toomey, 1988). Bu bağlamda, sosyal inşacı yaklaşım, sessizliğin kültürel, toplumsal ve iletişimsel boyutlarını anlamada önemli bir çerçeve sunmaktadır. Sosyal inşacı yaklaşıma göre sessizlik, toplumlar tarafından inşa edilen ve çok katmanlı anlamlar taşıyan bir fenomendir.

4.5. Sessizliğin medyada temsili

Medyada sessizlik, baskın ideolojilerin dışındaki görüşlerin görünmez kılınmasıyla ilişkilendirilir. Bu durum, sansür ve oto-sansür uygulamalarıyla kurumsallaşır. Herman ve Chomsky'nin (1988) Propaganda Modeli, medyanın sahiplik yapısı ve reklam gelirlerinin, hangi haberlerin yayımlanacağı ve hangilerinin sessiz bırakılacağı konusunda belirleyici olduğunu açıklar. Model, medyanın büyüklüğü, mülkiyeti ve kâr amacı güden yapısı; reklamcılığın temel gelir kaynağı olması, haber kaynaklarının hükümetler ve büyük şirketler gibi güçlü aktörlere dayanması; medyayı disipline eden tepkiler ve anti-komünizm gibi ideolojik unsurların, haberlerin filtrelenmesinde nasıl rol oynadığını ortaya koyar (Herman & Chomsky, 1988). Bu bağlamda, medya sahipleri ve reklam verenler, kendi çıkarlarına aykırı olabilecek bilgilerin yayımlanmasını engelleyebilir veya sınırlandırabilir. Bu durum, belirli konuların veya bakış açılarının medyada sessizlikle karşılanmasına neden olur. Örneğin, büyük şirketlerin çevresel zararları veya hükümet politikalarına yönelik eleştiriler, medya kuruluşlarının finansal ve politik bağlantıları nedeniyle yeterince yer bulamayabilir. Bu süreçte, oto-sansür de önemli bir rol oynar; gazeteciler ve editörler, işlerini veya ilişkilerini riske atmamak için belirli konuları ele almaktan kaçınabilirler (Herman & Chomsky, 1988). Sonuç olarak, medyada sessizlik, yapısal ve ekonomik faktörlerin bir sonucu olarak ortaya çıkar ve belirli görüşlerin veya bilgilerin kamusal alanda görünürlüğünü sınırlar.

4.6. Sessizlik ve güç ilişkileri: Foucault ve sessizlik

Michel Foucault, sessizliği söylem ve iktidar ilişkileri bağlamında ele alır. Ona göre, söylem sadece ifade edilenleri değil, aynı zamanda ifade edilmeyenleri, yani sessizlikleri de içerir. Bu bağlamda, iktidar, hangi konuların konuşulabilir olduğunu belirlerken, hangi konuların sessizlikle çevreleneceğini de tanımlar. Bu durum, toplumsal normların ve değerlerin yeniden üretilmesine hizmet eder (Foucault, 1982). Foucault, iktidarın sadece baskı yoluyla değil, aynı zamanda bilgi ve söylem aracılığıyla da işlediğini belirtir. Bu perspektifte, iktidar, belirli bilgileri ve söylemleri teşvik ederken, diğerlerini marjinalleştirir veya susturur. Bu süreçte, sessizlik, iktidarın stratejik bir aracı haline gelir (Foucault, 1980). Örneğin, cinsellik gibi bazı konular, belirli dönemlerde ve toplumlarda tabu olarak kabul edilir ve bu konular etrafında bir sessizlik örülür. Bu sessizlik, sadece bu konuların konuşulmasını engellemekle kalmaz, aynı zamanda bu konuların nasıl anlaşılacağını ve deneyimleneceğini de şekillendirir. Bu şekilde, iktidar, sessizlik aracılığıyla toplumsal normları ve değerleri yeniden üretir (Foucault, 1978). Sonuç olarak, Foucault'nun analizinde sessizlik, iktidar ilişkilerinin ve söylemin ayrılmaz bir parçasıdır. Sessizlik, iktidarın neyin konuşulabilir neyin konuşulamaz olduğunu belirlemesiyle şekillenir ve bu süreçte toplumsal normların ve değerlerin sürdürülmesine katkıda bulunur.

4.7. Hegemonya ve sessizlik

Antonio Gramsci'nin hegemonya teorisi, sessizliği toplumsal kontrol mekanizmalarının bir parçası olarak değerlendirir. Gramsci'ye göre, hegemonya, egemen sınıfın sadece zor ve baskı yoluyla değil, aynı zamanda rıza ve kültürel liderlik aracılığıyla toplumu yönettiği bir sistemdir. Bu bağlamda, sessizlik, egemen ideolojilerin sürdürülmesinde önemli bir rol oynar. Egemen sınıf, kendi ideolojisini toplumun geneline yayarken, alternatif düşünceleri ve karşıt görüşleri marjinalleştirir veya bastırır. Bu süreçte, sessizlik, egemen ideolojinin sorgulanmasını engelleyerek mevcut toplumsal düzenin devamını sağlar (Dural, 2010). Medya ve güç ilişkileri bağlamında sessizlik, toplumsal normların, değerlerin ve ideolojilerin bir yansıması olarak analiz edilir. Medya, hangi konuların tartışılacağına ve hangilerinin sessizlikle karşılanacağına karar vererek toplumsal söylemi şekillendirir. Bu süreçte, belirli konuların veya görüşlerin medyada yer almaması, bu konuların toplumsal düzeyde de

sessizlikle karşılaşılmasına neden olabilir. İletişim bilimleri açısından sessizlik, sadece iletişim eksikliği değil, aynı zamanda stratejik ve anlam yüklü bir olgudur. Bireyler ve kurumlar, sessizliği belirli mesajları iletmek veya belirli tepkileri ifade etmek için kullanabilirler. Bu nedenle, sessizlik, iletişim süreçlerinde aktif bir bileşen olarak değerlendirilmelidir.

Sonuç

Bu çalışma, sessizlik olgusunu sosyolojik, felsefi ve iletişimsel boyutlarıyla ele alarak, konuya ilişkin kuramsal yaklaşımları disiplinlerarası bir çerçevede analiz etmiştir. Sessizlik, yalnızca bireysel bir içe kapanma ya da iletişimin kesintiye uğraması olarak değerlendirilemeyecek kadar çok katmanlı ve bağlamsal bir fenomendir. Bireyin toplumsal yapı içerisindeki konumu, kültürel normlar, söylemsel iktidar ilişkileri ve tarihsel bağlamlar, sessizliğin hem bir iletişim stratejisi hem de bir direniş formu olarak işlev görmesine neden olmaktadır.

Sosyolojik yaklaşımlar açısından sessizlik, yapısal işlevselcilikte toplumsal uyumun sürdürücüsü olarak değerlendirilirken, çatışma teorileri bu olguyu eşitsizliklerin ve tahakküm ilişkilerinin bir sonucu olarak ele alır. Feminist ve postyapısalcı yaklaşımlar, sessizliği cinsiyetlenmiş, sınıfsal ve kültürel iktidar ağları içerisinde yeniden üretildiği bir alan olarak tanımlar. Sembolik etkileşimcilik ise sessizliğe gündelik etkileşimlerdeki anlam inşası sürecinde merkezi bir rol atfeder.

Felsefi düzlemde Wittgenstein, sessizliği dilin sınırlarında konumlandırarak ifade edilemeyen alanlara işaret ederken; Heidegger, sessizliği varlığın açılmasına imkân tanıyan bir hakikat zemini olarak ele alır. Levinas ise etik ilişki bağlamında sessizliği, ötekinin yüzü karşısında doğan sorumluluk bilincinin sessiz bir tanıklığı şeklinde değerlendirir. Bu yaklaşımlar, sessizliğin yalnızca epistemolojik bir sınır değil, aynı zamanda ontolojik bir derinlik taşıdığını göstermektedir.

İletişim bilimleri perspektifi, sessizliğin söylemsel üretimdeki rolüne odaklanır. Noelle-Neumann'ın Suskunluk Sarmalı Kuramı, bireylerin çoğunluk görüşüne aykırı düşüncelerini ifade etmekten kaçınmalarının altında yatan sosyal izolasyon kaygısını ortaya koyarken; Foucault, iktidarın yalnızca konuşulanı değil, konuşulamaz olanı da biçimlendirdiğini vurgular. Gramsci'nin hegemonya kavramı doğrultusunda sessizlik, egemen ideolojilerin rıza yoluyla içselleştirilmesini mümkün kılan bir yeniden üretim alanıdır.

Jean Baudrillard ise sessizliği, modern toplumda yığınların edilgenliği üzerinden değil, aktif bir anlam iptali olarak okur. *Sessiz Yığınların Gölgesinde* (1983) adlı eserinde Baudrillard, sessizliğin bir tür iletişimi reddetme biçimi olduğunu ve bu yönüyle sisteme dair ironik ve sabotaj niteliği taşıyan bir tepki içerdiğini ifade eder. Bu bağlamda sessizlik, yalnızca bastırılmış bir ifade biçimi değil, aynı zamanda iktidarın kodlarını boşa düşüren stratejik bir tepkisizliktir (Baudrillard, 1983).

Sonuç olarak, sessizlik, sadece bir iletişim biçimi ya da konuşmanın yokluğu değil; toplumsal yapının, etik sorumluluğun, politik direnişin, bireyselliğin ve öznenin oluşumunda etkin bir rol üstlenen karmaşık bir olgudur. Sükutun her zaman ikrardan gelmediği ve hatta çoğu zaman sessizliğin kabulden ziyade bir yanıt biçimi olduğu, birçok disiplinin ortak kanaatidir. Bu çalışma, sessizliğin çok boyutlu doğasına dikkat çekerek, onu hegemonya, söylem, etik ve kimlik üretimi bağlamlarında yeniden düşünmeyi amaçlamıştır. Sessizlik, kimi zaman bir yokluk, kimi zaman bir direniş, kimi zaman ise anlamın en yoğun halidir. Bu nedenle gelecekteki çalışmalarda, sessizlik olgusunun dijitalleşen toplum, yeni medya biçimleri, kimlik oluşumu ve kültürel çoğulluk bağlamında ele alınması, literatüre önemli katkılar sağlayacaktır.

Kaynakça

- Barthes, R. (1977). *Image, music, text* (S. Heath, Trans.). Hill and Wang.
- Baudrillard, J. (1983). *In the shadow of the silent majorities, or, the end of the social and other essays*. Semiotext(e), Inc.
- Becker, H. (1963). *Outsiders: Studies in the sociology of deviance*. The Free Press.
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (1966). *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge*. Anchor Books.
- Bergo, B. (2021). Emmanuel Levinas. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Retrieved from <https://plato.stanford.edu>
- Blumer, H. (1969). *Symbolic interactionism: Perspective and method*. University of California Press.
- Burke, P. J., & Stets, J. E. (2009). *Identity theory*. Oxford University Press.
- Cain, S. (2012). *Quiet: The power of introverts in a world that can't stop talking*. Crown Publishing Group.
- Critchley, S. (2002). *Ethics, politics, subjectivity: Essays on Derrida, Levinas, and contemporary French thought*. Verso.
- Çakıcı, A. (2007). Örgütlerde sessizlik: Sessizliğin teorik temelleri ve dinamikleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 145-162.
- Dural, A. B. (2010). Antonio Gramsci ve hegemonya. *Akademik Bakış Dergisi*, 20, 1-15.
- Durkheim, É. (1964). *The division of labor in society* (G. Simpson, Trans.). Free Press.
- Foucault, M. (1972). *The archaeology of knowledge* (A. M. Sheridan Smith, Trans.). Pantheon Books.
- Foucault, M. (1976). *The history of sexuality: Volume 1*. Pantheon Books.
- Foucault, M. (1978). *The history of sexuality, Volume 1: An introduction*. Pantheon Books.
- Foucault, M. (1980). *Power/knowledge: Selected interviews and other writings, 1972-1977* (C. Gordon, Ed.). Pantheon Books.
- Foucault, M. (1982). *The subject and power*. H. L. Dreyfus & P. Rabinow (Eds.), *Michel Foucault: Beyond structuralism and hermeneutics* (s. 208-226) içinde. University of Chicago Press.
- Freire, P. (1970). *Pedagogy of the oppressed* (M. B. Ramos, Trans.). Continuum.
- Garfinkel, H. (1967). *Studies in ethnomethodology*. Prentice Hall.
- Gergen, K. J. (1999). *An invitation to social construction*. SAGE Publications.
- Goffman, E. (1959). *The presentation of self in everyday life*. Anchor Books.
- Gramsci, A. (1971). *Selections from the prison notebooks* (Q. Hoare & G. N. Smith, Eds. & Trans.). International Publishers.
- Gudykunst, W. B., & Ting-Toomey, S. (1988). *Culture and interpersonal communication*. SAGE Publications.
- Hall, E. T. (1959). *The silent language*. Doubleday.
- Hall, E. T. (1976). *Beyond culture*. Anchor Press.
- Heidegger, M. (1927/1996). *Being and time* (J. Macquarrie & E. Robinson, Trans.). State University of New York Press.
- Heidegger, M. (2013). *The question concerning technology and other essays* (W. Lovitt, Trans.). Harper Perennial Modern Thought.
- Herman, E. S., & Chomsky, N. (1988). *Manufacturing consent: The political economy of the mass media*. Pantheon Books.
- Hofstede, G. (1980). *Culture's consequences: International differences in work-related values*. Sage.
- Hooks, B. (1989). *Talking back: Thinking feminist, thinking black*. South End Press.
- Husserl, E. (1931/1982). *Cartesian meditations: An introduction to phenomenology*. Martinus Nijhoff Publishers.

- Jaworski, A. (1993). *The power of silence: Social and pragmatic perspectives*. SAGE Publications.
- Jaworski, A. (1997). *Silence: Interdisciplinary perspectives*. Mouton de Gruyter.
- Kabat-Zinn, J. (1990). *Full catastrophe living: Using the wisdom of your body and mind to face stress, pain, and illness*. Delacorte.
- Levinas, E. (1961/1969). *Totality and infinity: An essay on exteriority* (A. Lingis, Trans.). Duquesne University Press.
- Marion, J.-L. (2003). *The erotic phenomenon*. University of Chicago Press.
- Marx, K., & Engels, F. (1970). *The German ideology* (C. J. Arthur, Ed.). International Publishers.
- Mead, G. H. (1934). *Mind, self, and society*. University of Chicago Press.
- Merleau-Ponty, M. (1945/2012). *Phenomenology of perception*. Routledge.
- Morrison, E. W., & Milliken, F. J. (2000). Organizational silence: A barrier to change and development in a pluralistic world. *Academy of Management Review*, 25(4), 706-725.
- Nakane, C. (1970). *Japanese society*. University of California Press.
- Noelle-Neumann, E. (1974). The spiral of silence: A theory of public opinion. *Journal of Communication*, 24(2), 43-51.
- Oxford English Dictionary. (2023). Silence. Oxford University Press.
- Parsons, T. (1951). *The social system*. Routledge.
- Rossing, T. D., Wheeler, P. A., & Moore, R. F. (2002). *The science of sound* (3rd ed.). Addison Wesley.
- Scott, J. C. (1990). *Domination and the arts of resistance: Hidden transcripts*. Yale University Press.
- Spivak, G. C. (1988). Can the subaltern speak? C. Nelson & L. Grossberg (Eds.), *Marxism and the interpretation of culture* (s. 271–313) içinde. University of Illinois Press.
- Tan, M. (2021). Modernite, gürültü ve sessizlik: Sosyolojik bir eleştiri. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 2(2), 107-118.
- Tannen, D. (1985). Silence: Anything but. D. Tannen & M. Saville-Troike (Eds.), *Perspectives on silence* (s. 93-111) içinde. Ablex Publishing.
- Türk Dil Kurumu. (n.d.). Sessizlik. Erişim adresi(12 Ocak 2025): www.tdk.gov.tr
- Wittgenstein, L. (1922/2015). *Tractatus logico-philosophicus* (D. F. Pears & B. F. McGuinness, Trans.). Routledge.